

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
DERGİSİ
II

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ TARAFINDAN YILDA BİR NEŞREDİLİR

İZMİR — 1985

YABANCI DİL ÖĞRENEN ERİŞKİNLER İÇİN ON KURAL (*)

Richard Showstack

Çev. Adil ÖZDEMİR

Lisan öğretiminde «Odak noktası öğrenci olan» ve «Yabancı dil öğretimini ferdileştirme»ye doğru giden bir eğilim göze çarpmaktadır. Bu gelişmenin yanı sıra, lisan hocalarının eğitime biçimi üzerinde de ciddi olarak durulmaktadır. Bu olumlu gelişmelere rağmen, henüz yeterince üzerinde durulmayan soru «İyi bir dil öğrencisi olabilmek için ne gereklidir» sorusudur. Malesef yabancı dil öğretimi programları güç ve fakat önemli bir göreve, öğrencilerin ikinci dil çalışmaları ve öğrenmeleri görevine hazırlamaya yönelik olarak geliştirilmemiştir.

Bu makalenin amacı, çalışmaların başlangıcında olan öğrenciler için verilecek «ikinci bir dili nasıl çalışmalı ve öğrenmeli» konulu kısa süreli bir eğitimin bile öğrencilerin dili öğrenmelerindeki başarıları üzerinde, öğretmenlerine yönelik «ikinci bir dili nasıl öğretebiliriz» konulu verilecek bir eğitim kadar büyük bir rol oynayabileceğini ifade etmektir. Ekseri öğretmenler öğretmesi istenen dil ve onun öğretim usulleri konusunda tecrübeli, onlara aşina durumda bulunurken mübtedi öğrencilerin çoğu kesinlikle ne dile aşina ne de dilin nasıl çalışılacağı hususunda tecrübeli bulunmamaktadırlar.

Bazı öğrenciler bir dili iyi çalışma itiyadı olmaksızın öğrenebilir. Diğer bazıları da dil öğrenim hünerlerini (skills) daha önceki tecrübelerden elde etmiş olabilir. Fakat dil öğrenimi bakımından temelde zayıf olan ve ikinci bir dili nasıl öğreneceğini öğrenmeyen öğrenciler birincilere ayak uyduramayabilirler. Dil öğrenimi bakımından zayıf olan öğrencilerin ihtiyaç ve arzuları dil öğrenimine doğuştan yatkın olan öğrencilerinki kadar büyük olmayabilir. Ne var ki onlar yabancı bir dili nasıl öğreneceklerini bilmediklerinden (ve hiç kimse de onlara bunu öğretmek zahmetine katlanmadığı için) görevi başaramayabilirler.

(*) Bu yazı «English Teaching FORUM» adlı derginin XVIII. cilt, 3. sayısında ss. 6-8 de yayımlanmıştır.

Şimdi sormak gerekir: Niçin zayıf öğrenciler kendilerine hiçbir kimsenin asla öğretmeye yanaşmadığı, hiç kimsenin kendilerine öğrenmeleri gerektiğini söylemediği bir şeyi bilmemekten dolayı cezalandırılırlar? Öğrenciler sadece rehberliği ekzersizlere ve öğretmenin tasvibine ihtiyaç duymaz, aynı şekilde vakitlerini ne zaman ve nasıl boşa harcadıklarından, durumlarını nasıl düzeltebileceklerinden haberdar edilmeye de lâyıktırlar. Öğrencilerinin ihtiyaçları hususunda duyarlı olan tecrübeli bir öğretmen onlara dili öğrenmek için zaruri olanı yapmaları gerektiğini sadece ısrarla hatırlatmakla iktifa etmeyecek, aynı zamanda onlara bu işi nasıl yapacaklarını da öğretecektir. Daha fazla hürriyet şartları içerisinde öğrenci ağırlıklı bir öğrenimin ehemmiyeti üzerinde ısrarla durup, dil öğrenme görevini başarılı bir şekilde planlayıp uygulamada öğrencilerin kazanmaları gerekli mesuliyet ve kuralları onlara izah etmemek, öğretmenin sorumluluğundan vazgeçmesi olduğu kadar, öğrencilere karşı da görevi yerine getirmemek demektir. Bununla birlikte öğretmenin, öğrencilerinin çalışma alışkanlıkları üzerinde sadece umumi bir etkisinden söz edilebilirken her öğrencinin kendi öğrenim faaliyeti üzerinde doğrudan bir tesiri vardır. Öğretmenleri öğretmeleri için olduğu kadar öğrencileri de öğrenmeleri için eğitmeye biraz zaman ayırmak makul bir iş değil midir?

O N K U R A L

Şimdi dil öğretmenin yetişkin öğrencileri ile henüz çalışmalarının başlangıcında karşılıklı olarak tartışması gerekli ve ileriki safhalarda da sayet problemler zuhur ederse tekrar müraaat edecekleri on husustan müteşekkil bir listeyi sunmak istiyoruz. Bu liste öğretmen ve öğrencilerinin dil öğrenim prosesi konusundaki müşterek sorumluluklarını karşılıklı olarak kabul ve teslim ederek üzerinde mutabık kalacakları bir nevi öğrenim ve (öğretim) akdine dönüştürülebilir.

1. Dil çalışmasının başlangıcında, öğrenci birçok soruya vereceği cevabı gözden geçirmelidir:

- a. Yabancı dili öğrenmeyi niçin istiyorum?
- b. Dili nasıl kullanmayı istiyorum?
- c. Gerçekte neyi öğrenmek istiyorum ve öğrenmek istediğimi nasıl öğrenmeliyim?
- d. Zamanımı bir dil çalışarak mı yoksa başka bir şey yaparak mı geçirmek daha evladır?

YABANCI DİL ÖĞRENEN ERİŞKİNLER İÇİN ON KURAL

Çok sık olarak öğrenci dil öğrenme amacını (şayet amacın ne olduğuna dair gerçekten sarıh bir fikri bulunuyorsa) gerçekleştirmek için neyi öğrenmek istediğine veya neyi öğrenmeye ihtiyacı olduğuna dair sarıh bir düşünceye sahip bulunmaz. Öğrenci öncelikle dili öğrenme sebebini gözden geçirmeli ve sonra kendi kendine sormalıdır: «Müşahhas bir şekilde ve hususan bu dil bilgimi ne şekilde kullanmak istiyorum?»

Daha sonra ilk iki soruya verdiği cevaplarının manasını gözden geçirmeli ve kendi kendine sormalıdır: «Dil çalışmamda neye ağırlık vermem gerekir ve hedeflerimi elde etmek için ne yapmalıyım? Vokabuleri ve okuma çalışması mı yapmalıyım? Yazma çalışması mı yoksa konuşma ekzersizi mi yapmalıyım? Ve gerçekten bu hususları öğrenebilmek için sınıf içinde ve dışında neler yapabilirim?» Pek sık olarak lisan öğreniminin ilk basamağındaki öğrenciler —ve birçok öğretmen— bu soruların neticeleri ve cevapları hakkında pek belirsiz ve kapalı bir fikre sahip bulunmaktadır.

Konunun püf noktası şudur: Siz mücerret olarak «dili öğren»emezsiniz. İster öğretmen isterse öğrenci (İdeal olarak her ikisi beraber) öncelikle dilin hangi yönüne ve nasıl öğrenilmesi gerektiğine ağırlık vermelidirler. Şayet pratik alanlara öncelikle ağırlık verilir ve daha hususi olanlar tehir edilirse hem kısa hem de uzun vadeli faydalar şüphesiz daha büyük olacaktır.

Netice olarak öğrenci kendi kendine sormalıdır: «Benim dil öğrenme hedefim benim için ne derece önemlidir ve ben bunu ele geçirmek için çalışmaya ne kadar arzu duymaktayım? Yoksa şu anda yabancı dil çalışması yapmak yerine başka bir şey yapsam daha mı iyi olur?» Eğer bu son sorunun cevabı «evet» ise o takdirde öğrenci sadece kendi zamanını değil fakat aynı şekilde öğretmenin ve diğer öğrencilerin vakitlerini de zıyan etmekte olacaktır. Şayet cevap «hayır» ise, öğrencinin dili öğrenmek için zaruri fedakârlıklara katlanmaya hazırlıklı olması gereklidir. Öğrencinin daha baştan ikinci bir dil öğrenmenin hem muhtemel başarılarını, hem de bu iş için gerekli çabayı anlaması gerekir.

2. İlgili bir soru da şudur: Öğrenci kendi kendisine sormalıdır: «Ben dil hakkında bilgi sahibi mi olmak istiyorum yoksa dili kullanmayı mı amaçlıyorum?» Bir dili öğrenmek basitce bilgi elde etmekten daha farklı bir konudur; Dil öğrenmek bir hüneri kullanarak geliştirme ve mevcudu muhafaza etme faaliyetidir. Şayet bir yabancı dili kullanamıyorsan onu öğrenmiş olduğunu söyleyemezsin. Yabancı bir dili kullanmayı an-

cak onu gerçek hayatta kullanmak suretiyle öğreneceksin ve eğer sınıfın dışında bütün vaktini ana dilini konuşmakla geçirirsen yabancı dili asla öğrenemeyeceksin.

3. Hiçbir öğretmen sana dili öğretmez; dili sen kendin öğrenmek zorundasın. Muhtelif ilmi çalışmalar öğrencideki arzu ve isteğin (motivation) başarı için en azından öğretmenin kullandığı hususi metot veya materyaller veya sınıfta harcanan saat adedi kadar önemli bir faktör olduğunu göstermiştir. Eğer dili öğrenmek öğrenci için gerçekten önemli ise onu sınıf haricinde kullanabileceği imkânlar bulmalıdır. Meselâ Yabancı dilde yazılmış kitaplar, dergiler ve gazeteler okuyabilir; öğrenmek istediği dilde oynayan filimler seyredebilir, o dilde verilen konferanslarda hazır bulunabilir, öğrenmek istediği dili ana dili olarak konuşanlara karşılıklı lisan dersi vermeyi teklif edebilir veya dilin konuşulduğu ülkeye bağlı olarak faaliyet icra eden kulüp veya organizasyonlarla teşrik-i mesai içerisine girebilir, yabancı turistlere içinde yaşadığı şehri gezdirebilir veya kendi ülkesi ile dilin konuşulduğu yabancı ülke arasındaki kültürel mübadele programlarına katılabilir.

Bir dili öğrenmek öğretmenin kafasındaki bilgiyi öğrencilerin kafalarına aktarma meselesi değildir. Öğretmenin vakti sınıftaki sınırlı zaman göz önüne alınarak öğretim-öğrenim ameliyesi bakımından öğretmenin sadece kendisinin açıklayabileceği hususlara hasredilmelidir. Öğretmen, öğrencilerin çalışmasını yönlendirebilir, dilin kullanılmasına duygusal, kültürel ve sosyo-linguistik anlamlar (insights) katabilir. Öğrencilerin öğrenimlerini düzene sokmalarına, yardımcı olabilir ve doğru hatı hareket üzerinde olduklarını kendilerine ihsas ettirmek için başarılarını ve katettikleri mesafeyi kendilerine gösterebilir. Fakat öğrenciler, kendi kendilerine yapmaları gereken (ve yapabilecekleri) hususları öğretmen-den yapmasını istemek suretiyle öğretmenin olduğu kadar kendi zamanlarını da israf etmemelidirler. Yabancı dilin muhteviyatını öğrenirken çoğu durumda bir öğretmen kadar öğrenciler de birbirine yardımcı olabilirler. Hakikatte, birçok yabancı dil sınıflarındaki dil eğitiminin yaklaşık yüzde doksanı aynı şekilde hatta daha iyi bir tarzda öğrencilerce ya kişisel öğrenim vasıtaları ile kendi kendilerine çalışarak veya diğer öğrenciler. Hakikatte, birçok yabancı dil sınıflarındaki dil eğitiminin yaklaşık

4. Öğrenci öğretmeninden ikide bir dilin apayrı, kendi nev-i şahsına münhasır bir tarz takip etmesinin sebebini açıklayabileceğini beklememelidir. Şayet bir dilin mantığı yok gibi görünüyor veya dil keyfî bir şe-

YABANCI DİL ÖĞRENEREN ERİŞKİMLER İÇİN ON KURAL

kilde davranıyorsa, öğrencinin, bu durumun binlerce yıldır faaliyet icra eden birçok farklı etkenin sonucu olduğunu anlaması gerekir. Dilin yeni vechelerini öğrenirlerken öğrencilerin içine düşecekleri her küçük şaşkınlık için öğretmenin hazır bir cevap bulacağı umulmamalıdır. Aynı şekilde öğrencinin de yabancı dildeki her soru veya alıştırmamın yalnızca bir tek doğru cevabı olması gerekeceğini beklememesi gerekir. Kelimeler siyak ve sibaklarına göre farklı anlamlar kazanırlar; bir şeyi söylemenin muhtelif yolları vardır; bir dili ana dil olarak konuşan farklı kişiler (öğretmenler ve metin yazarları bunlara dahildir) dilin birbirinden hafifçe farklı varyasyonlarını kullanabilirler.

5. Öğrenci, dili bir yıl içerisinde öğrenmeyi beklememelidir. Gerçeği söylemek gerekirse öğrenci dil çalışmasına son vermeyi hiç aklına getirmemelidir. Şayet sıkı bir şekilde üç yıl çalışırsa öğrenmekte olduğu dili ana dili olarak konuşan birisi ile fikrî bir konuda sohbet edebilir. Şayet altı yıl çalışırsa böyle bir sohbetle rahatlıkla katılabilir, ancak hiçbir zaman yeni şeyler öğrenmeye nihayet verecek derecede dili iyi bileceği bir noktaya ulaşamayacaktır. Ve nihayet kişi, yabancı dili ana dili kadar asla iyi bilemeyecektir.

Belki de «bir dili öğrenme» ifadesini kullanmayı bırakmamız gerekiyor, zira kaç kişi -özellikle çalışmalarına yetişkinler olarak başlayanlardan- bir yabancı dile tamamen hakim olabilir? Yetişkin öğrenciler çok fazla yükseğe ümitlenmemeli, veya realist olmayan hedefleri kendilerine hedef olarak seçmemelidirler. Öbür taraftan böylelerinin umdukları derecede sürat gösteremezlerse ne şevkleri kırılmalı, ne de normal hayatta kullanmaya yeltenmeden dili «mükemmel» bir şekilde öğrenmeyi beklemelidirler. Sonuç olarak dil çalışmasını hiç bir zaman bitiremeyeceklerine göre kendilerini dili çabucak öğrenme yerine «iyi bir şekilde öğrenme»ye göre ayarlamalıdır.

6. Öğrencinin yabancı dilde yaptığı «küçük» hataları görmezlikten gelmemesi gerekir; ancak bununla birlikte birçok hata yapmaktan da korkmamalıdır. Dil öğrenmeye yeni başlayan birçok öğrenci yabancı dili kullanırken yaptıkları «büyük» hataları tashih etmeye ağırlık vereceklerini, «küçük»lerin ise kendi başlarının çaresine bakmaları gerektiğini düşünürler. İşte bu, dili iyi bir şekilde öğrenme yerine onu çabucak öğrenme arzularının sonuçlarından bir tanesidir. Halbuki yabancı bir dili ilk defa öğrenmeye başlayan bir kimse «büyük» bir hata ile «küçük» bir hata arasındaki farkı nasıl dile getirebilir? Dili yeni öğrenen bir öğrenci için «küçük» bir hata gibi görünen bir husus, o dili ana dili olarak ko-

nuşan bir kişi için küçük görülmeyebilir. Öbür yandan ufak hatalar kendi kendilerini otomatik olarak tashih etmekten uzaktırlar. Şayet hatalar «küçük» ise derhal düzeltilmelidirler. Bu, daha sonraları terkedilmesi güç olabilecek alışkanlıkları kazanmaktan kaçınmaya da yardımcı olacaktır.

En başarılı dil öğrencileri muhtemelen aynı zamanda en çok hata yapanlardır. Bu kişiler yeni kelimeleri kullanmaktan, çekinmeden konuşmaktan, yeni dil hakkındaki görüşlerini tatbik etmekten korkmazlar. Yeni bir dili öğrenmek için öğrenci pratik yapmalıdır. Ne kadar fazla pratik yaparsa, muhtemelen daha fazla hata yapmak durumundadır. Buradaki sır, kişinin hatalarının farkına varması ve onları düzeltmesidir. Şair Piet Hein'in de söylediği gibi başarının sırrı «yanılmak, yanılmak yine yanılmak fakat her defasında daha az yanılmak»tır.

7. Dil ve kültür birbirinden ayrılmazlar. Bütün diller ancak bir siyak-sibak (context) içerisinde anlamlıdır. Ve kültür dilin kendisi içerisinde verildiği siyak sibak'ın en önemli vechelerinden bir tanesidir. Bu sebepten dolayı yabancı bir dili öğrenme görevini kabullenmek aynı zamanda o dilin konuşulduğu yerin kültürü hakkında da biraz birşeyler öğrenmeyi kabullenmek demektir. Dil, yabancı bir kültürün anahtarı olduğu gibi aynı şekilde kültür de dilin anahtarıdır. Her ikisinin birlikte öğrenilmeleri icap eder.

8. Öğretmen kültürel iletişimden doğan problemlerin dil öğrenimi problemlerinden ayrılamayacağını takdir etmeli, ancak öğrenci öğretmenin kendisi için bütün bu problemleri çözmesini beklememelidir. Elbette öğretmen öğrencilerin problemlerine karşı duyarlı olmalıdır. Yeni bir dil ve aynı zamanda yeni bir kültür öğrenmek için çabalayan birisi için ne gibi problemlerin ortaya çıkacağını dil öğreticisinden daha iyi kimse bilemez. Bu durumda, öğrencilerin dili başarılı bir şekilde kullanabilmeleri için zaruri olan kültürel değerleri öğrenmelerine yardımcı olmak öğretmenin sorumluluğudur. Bununla birlikte dili öğrenen öğrenciler, yabancı kültür içerisinde yaşarken problemlerinin çözümünü öğretmenlerinden bekleme yerine dili kullanmaya başlamalıdır. Öğrenciler, mümkün mertebe dili sınıf dışında kullanarak yeni dil becerilerini geliştirecek teşebbüslerde bulunmalıdırlar.

9. Dil çalışırken takip ettiği metodun netice itibariyle başarısını görecektir veya cezasını çekecek olan öğretmen değil öğrencidir. Ekserî öğretmenler, öğrencilerinin dili öğrenebilmeleri için zarurî olduğuna inandıkları her şeyi yapmaya samîmi olarak ilgi duyarlar ve bu tutum çoğun-

YABANCI DİL ÖĞRENEREN ERİŞKİNLER İÇİN ON KURAL

lukla ev ödevleri vermek, teste tabi tutmak veya özel görevler yüklemek kadar onları hem eğlendirmeyi, hem de öğretmen - öğrenci arasındaki ciddî havayı muhafaza etmeyi içine alır. Maamafih eğitim sisteminin yapısı öğretmeni devamlı ödev veren bir angaryacı pozisyonuna zorlarken, öğrencileri de dili öğrenme yerine öğretmeni memnun etmeye çalışan kişiler durumuna düşürür. Bunun neticesinde sınıf, mümkün mertebe az işle yakayı sıyrıp ve fakat çalışmakta ve öğrenmekte olduklarına öğretmeni inandırmaya çalışan öğrenciler ile öğretmen arasında bir yarış sahası olur. Sonuç olarak, dil öğrenme tavrını karar altına alacak, bunun neticesine katlanacak veya semeresini göreceğ olan öğrencilerin bizzat kendileridir.

10. Öğrencinin öğretmene, diğer öğrencilere ve kendine karşı bir sorumluluğu vardır. Öğretmen, öğrencilerle ve onların ihtiyaçları ile ne derece ilgilenirse ilgilensin, sınıfın, öğretmen ve öğrencilerin aynı pozisyon ve sorumlulukları paylaşmadıkları sunî bir konum olduğu gerçeği değişmez. Öğretmen ve öğrenci ilişkisi içerisinde, öğretmen ve öğrencilerden her ikisinin de hak ve sorumlulukları mümkün mertebe erkenden tesis edilmeli ve bir mütabakata varılmalıdır.

Öğretmenin öğrencilere olduğu gibi öğrencilerin de öğretmene karşı yardımcı olmak sorumlulukları vardır. Öğrencilerle dolu bir sınıf huzurunda yabancı bir dili öğretmek nasıl zor ise öğrenciler için de sınıfta oturup çalışmak o kadar zordur. Öğrenciler kadar öğretmen de sürekli yardıma muhtaçtır.

Bir öğretmenin on, yirmi, otuz veya daha fazla öğrenci ile bir sınıfta bulunuşu zorunlu olarak rahatsızlık verecek ve bazan hiç de ilginç gelmeyecek tabii olmayan bir durumdur. Böyle bir durumda herkes gurubun iyiliği için fedakârlıkta bulunmak zorunda kalacaktır. Öğrenciler birbirinin öğrenmesine yardımcı olma sorumluluğunu taşırlar. Bunu gerçekleştirmek için öğrenci dar vaktini tekeline almadan veya sınıfın ilerlemesini önleyecek bir şeye tevessül etmeksizin gurubun menfaatini kendi menfaatinin ve şahsî ihtiyaçlarının fevkinde görmelidir.

Son olarak öğrenci kendi şahsına karşı da sorumluluk taşımaktadır. Öğrenci, kendi kendisine karşı sorumluluğunu, çalışmalarını düzene koyarak, bir program yaparak, çalışmak için bir yer ve zaman bularak, dili kullanabileceği imkânlar temin ederek yerine getirmek, kendine dili öğrenebileceği bir şans tanıtıp önmlü bir gayretin içinde olarak göstermelidir. Öğrenci, yabancı bir dili öğrenmeden evvel onu nasıl öğreneceğini bilmelidir.

NETİCE

Netice olarak şunu tekiden belirtmeliyiz ki, bu yazının, modası geçmiş resmî öğretmen-öğrenci ilişkisine bir dönüş çağrısı yapmak gibi bir amacı bulunmamaktadır. Eğitimin giderek ferdileştirilmesine yönelik eğilim hem insanî (humanizing) hem de eğitim bakımından anlamlıdır. Öğrenciler, eğitim prosesi içerisinde aktif bir rol almak için eskiden kendilerine tanınan hürriyetten çok daha fazla bir hürriyete lâyıktırlar. Ancak öğrenciler bu hürriyete paralel olarak daha büyük bir mesuliyeti de kabullenmelidirler.

Belki öğretmen ve öğrenciler yabancı bir dil tahsiline yaklaşımın nasıl olacağı hususunda nasıl birlikte eğitilmeli, belki de «dil öğretimi» ve «dil öğrenimi» terimleri, «dil eğitimi» problemlerine daha geniş bir yaklaşım yararına birlikte ele alınmalıdır. Öğrenci ve öğretmen bir lisan eğitiminin sorumluluklarını beraberce paylaşmalı, her ikisi de yabancı bir dili öğretme ve öğrenmeyi başarılı kılmak için zarurî olan tekniği, motivasyonu ve çabayı anlamalıdır.

RICHARD SHOWSTACK

İngilizce Akademisi Ryugakukai, Tokyo